

วันที่รับบทความ:

12 มิถุนายน 2562

วันที่แก้ไขบทความ:

30 กรกฎาคม 2562

วันที่ตอบรับบทความ:

4 สิงหาคม 2562

การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้มีชีวิตกลุ่มโรงเรียนบ้านท่าสาป จังหวัดยะลา

เนาวรัตน์ ตรีโพธิ์

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา อำเภอเมือง จังหวัดยะลา 95000

ผู้เขียนหลัก อีเมล: treepaiboon@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวทางการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้มีชีวิตกลุ่มโรงเรียนบ้านท่าสาป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ได้แก่ นักเรียนเจ้าหน้าที่ห้องสมุด และผู้บริหารโรงเรียนในกลุ่มโรงเรียนบ้านท่าสาป จำนวน 42 คน จาก 3 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนบ้านท่าสาป โรงเรียนบ้านสาคอบ และโรงเรียนบ้านลิมุด (บุญชอบสาครินทร์) การดำเนินการใช้กระบวนการแบบมีส่วนร่วม 4 กระบวนการ ประกอบด้วย 1) การวิเคราะห์ปัญหา 2) การวางแผนแก้ไขปัญห 3) การดำเนินการตามแผน และ 4) การประเมินผลการดำเนินการ กิจกรรมที่ดำเนินการเพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลง ประกอบด้วย 1) การส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน ได้แก่ การพัฒนาสภาพแหล่งเรียนรู้มีชีวิตกลุ่มโรงเรียนบ้านท่าสาป 2) การส่งเสริมการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ภายนอกโรงเรียน ได้แก่ การศึกษาเส้นทางแหล่งเรียนรู้

ภายในมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา และ 3) กิจกรรมติดตามประเมินผลการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้มีชีวิต ผลวิจัยพบว่า 1) การจัดสภาพบรรยากาศห้องสมุดให้เป็นแหล่งเรียนรู้มีชีวิต ทำให้การใช้บริการห้องสมุดเพิ่มมากขึ้น 2) การจัดกิจกรรมเสริมสร้างการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้มีชีวิตทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน ทำให้ผู้เรียนมีนิสัยใฝ่เรียนรู้เพิ่มมากขึ้น และ 3) แนวทางการสร้างเครือข่ายในการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้มีชีวิตทำให้ห้องสมุดได้รับงบประมาณจัดซื้อหนังสือและทรัพยากรห้องสมุดเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้นักเรียนเข้าใช้บริการห้องสมุดเพิ่มขึ้น มีความเชื่อมั่นในตนเองเพิ่มขึ้น กล้าแสดงออก และกระตือรือร้นในการทำกิจกรรมต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน

คำสำคัญ: จังหวัดยะลา กลุ่มโรงเรียนบ้านท่าสาป ห้องสมุดโรงเรียน แหล่งเรียนรู้มีชีวิต การบริหารจัดการห้องสมุด

Living Learning Resources Management of Ban Tha Sab School Group, Yala Province

Research Article

Naowarat Treepaiboon

Received:

12 June 2019

Revised:

30 July 2019

Accepted:

4 August 2019

Faculty of Education, Yala Rajabhat University, Muang District, Yala Province, Thailand 95000

Corresponding author's E-mail: treepaiboon@gmail.com

Abstract

The research study aims to propose guidelines for living learning resource management of Ban Tha Sab school group, Muang district, Yala province. The purposive samplings are 42 people, namely students, teachers, library staff and school administrators, from 3 schools including Ban Tha Sab school, Ban Sa Kho school and Ban Li Mud school (Boonchop Sakarin). The implementation of 4 participatory processes consists of 1) analyzing the problems, 2) planning for problem-solving, 3) implementing the plan, and 4) evaluating the processes performed for change. Three activities undertaken to create change include (1) Promoting learning resources in schools by developing Ban Tha Sab school group's living learning resources, (2) Promoting external resources for learning available in Rajabhat Yala University, and (3) Monitoring

and evaluating the living learning resources management. The findings indicate that: 1) the newly-arranged library environment as a living learning resource increases the frequency of library visits; 2) the enhancement of living learning activities resources (both internal and external) instills the students' habits for pursuing knowledge; and 3) the potential networking for living learning resources management leads to higher annual budget for library resources. Overall, while the library staff have become more responsible and enthusiastic in providing services, the students have developed reading habits as well as self-confidence, assertiveness and enthusiasm in doing activities both inside and outside the school.

Keywords: Yala province, Ban Tha Sab school group, School library, Living learning resource, Library management

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงและการแข่งขันด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมในศตวรรษที่ 21 ทำให้คนในสังคมต้องการเพิ่มความรู้ความสามารถให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับพลวัตของสังคมแห่งการเรียนรู้ การศึกษาจึงมุ่งให้ผู้เรียนค้นคว้าและเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รอบรู้ในวิทยาการ เชี่ยวชาญในงานอาชีพ และทันต่อเหตุการณ์ต่างๆ ในโลก โดยเซอร์เคน โรบินสัน นักการศึกษาระดับโลกได้เน้นย้ำถึงความจำเป็นในการเปลี่ยนแปลงแนวคิดการจัดการศึกษาระบบโรงเรียน มาเป็นการเรียนการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิดอย่างสร้างสรรค์และเข้ากับบริบทของโลกที่ได้เปลี่ยนแปลงไป (ศุภชัย โชติกิจวิทย์, 2562) เป้าหมายการเรียนรู้ของผู้เรียนเปลี่ยนจากการเรียนเพื่อให้ได้ความรู้เป็นการพัฒนาทักษะที่สำคัญในชีวิตยุคใหม่ ครูต้องเปลี่ยนจากเน้น “การสอน” เป็นการทำหน้าที่จุดประกายความสนใจใฝ่รู้ (Inspire) เพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ (Learning by doing) เป็นทีมร่วมกับเพื่อน และเกิดทักษะเพื่อการดำรงชีวิตจากการลงมือปฏิบัติ ที่เน้นทักษะในการเรียนรู้และค้นคว้าหาความรู้มากกว่าตัวความรู้จากกระบวนการเรียนรู้ที่มีเป้าหมายร่วมกัน เข้าสู่กระบวนการค้นหาผ่านการปฏิบัติและใคร่ครวญไตร่ตรองทำความเข้าใจร่วมกันจนบรรลุการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง (วิจารณ์ พานิช, 2558) สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 มาตรา 24 ซึ่งได้กำหนดกระบวนการเรียนรู้ว่า ต้องจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัด และความแตกต่างของผู้เรียน ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และประยุกต์ใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา ผู้เรียนเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกปฏิบัติ ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545) ซึ่งสถานที่ที่ตอบสนองการปฏิรูปการเรียนรู้และหลักสูตรใหม่ ได้แก่ ห้องสมุดและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายในสังคมแห่งการเรียนรู้ในปัจจุบัน

ห้องสมุดเป็นแหล่งเรียนรู้พื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญในโรงเรียน โดยทั่วไปห้องสมุดมีวัตถุประสงค์สำคัญ 5 ประการ คือ 1) เพื่อการศึกษา 2) เพื่อให้ความรู้และข่าวสาร 3) เพื่อการค้นคว้าและวิจัย 4) เพื่อความจรรโลงใจ และ 5) เพื่อพักผ่อนหย่อนใจ นอกจากนี้เป็นแหล่งรวบรวมความรู้ต่างๆ แล้ว ห้องสมุดยังมีประโยชน์และสำคัญต่อการเรียนรู้ ได้แก่ เป็นสถานที่ที่ทุกคนค้นหาความรู้ได้อย่างเสรี ช่วยปลูกฝังนิสัยรักการอ่านและการค้นคว้า ช่วยส่งเสริมการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และช่วยให้ผู้ใช้บริการมีความรู้ที่ทันสมัยอยู่เสมอ เป้าหมายในการพัฒนาห้องสมุด ได้แก่

การมีทรัพยากรสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ใช้บริการ โดยผู้ใช้บริการและผู้ให้บริการมีความสุข สะดวกสบายในการใช้บริการ (มนัสปอง ศรีทอง, 2549) ส่วนแหล่งเรียนรู้ภายนอกโรงเรียน ได้แก่ ภูมิปัญญาชาวบ้าน สื่อสารมวลชน และเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน เช่น ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน และแหล่งความรู้ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เป็นต้น มีความสำคัญต่อผู้เรียนดังนี้ ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสภาพชีวิตจริง นำความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ช่วยให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตน ครอบครัว และชุมชนตามระบบความสัมพันธ์ผ่านบุคคล สถานที่ และบริบททางสังคม เชื่อมโยงความรู้ท้องถิ่นสู่ความรู้สากลได้ โดยเรียนรู้สิ่งที่อยู่ใกล้ตัวไปสู่สิ่งที่อยู่ไกลตัวได้อย่างเป็นรูปธรรม ส่งผลให้เกิดการแสวงหาความรู้และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ดังนั้นแหล่งเรียนรู้ จึงมีความสำคัญต่อการจัดการเรียนรู้ดังนี้ การฝึกปฏิบัติจริงทำให้ค้นคว้าหาความรู้ได้ด้วยตนเอง ทำงานเป็นกลุ่มโดยการร่วมคิดร่วมทำและแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ และประเมินผลการทำงานได้ด้วยตนเอง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2553)

การจัดการศึกษาโดยใช้แหล่งเรียนรู้ เป็นกระบวนการบริหาร การจัดการศึกษาเพื่อรองรับนโยบายด้านการจัดการศึกษาตาม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 มาตรา 25 ซึ่งได้กำหนดให้รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบให้พอเพียงและมีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงความสอดคล้องและความเหมาะสมกับท้องถิ่น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545) โดยระบุให้กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและศักยภาพ เปลี่ยนเป้าหมายการเรียนรู้ของผู้เรียน จากเน้นเรียนวิชาเพื่อได้ความรู้ไปสู่การพัฒนาทักษะที่สำคัญต่อชีวิตในยุคใหม่ การเรียนรู้จากแหล่งการเรียนรู้ ในโรงเรียนเป็นการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ซึ่งส่งผลให้ผู้เรียนจดจำองค์ความรู้นั้นไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ตลอดไป (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2549) อาจกล่าวได้ว่า แหล่งเรียนรู้มีความสำคัญและสนองต่อการปฏิรูปการศึกษา โดยเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาที่มีการจัดประสบการณ์ให้แก่เด็กตามแนวคิดการปฏิรูปการเรียนรู้และหลักสูตร โดยมุ่งให้นักเรียนเรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจด้วยการค้นคว้าแสวงหาความรู้เพื่อนำไปสู่การคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง ดังนั้น สถานศึกษาทุกแห่งต้องให้ความสำคัญในการจัดแหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน ตลอดจนมีการใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ทั้งในสถานศึกษาและในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด (นิภา แยมวจิ, 2552)

การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้มีชีวิต เป็นกระบวนการดำเนินงาน แหล่งข้อมูล ข่าวสาร สารสนเทศ และประสบการณ์ที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้บริการ เพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ และนิยมนักเรียนอ่านอย่างยั่งยืนสำหรับทุกเพศทุกวัยด้วยบรรยากาศที่มีชีวิตชีวา มีการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการเรียนรู้ สามารถเข้าถึงสารสนเทศได้อย่างรวดเร็ว มีบริการและกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน และการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

กลุ่มโรงเรียนบ้านท่าสาป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา เป็นโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายะลา เขต 1 ประกอบด้วย 3 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนบ้านท่าสาป โรงเรียนบ้านสาคร และโรงเรียนบ้านลุมุด (บุญชอบ สาครินทร์) กำหนดเป้าประสงค์ตามนโยบายการพัฒนาการศึกษา ข้อที่ 4 เกี่ยวกับการเรียนรู้ คือ การพัฒนาแหล่งเรียนรู้และสภาพแวดล้อมเอื้อต่อการเรียนรู้ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายะลา เขต 1, 2562) สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติและนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในการพัฒนาห้องสมุดโรงเรียนให้เป็นแหล่งเรียนรู้สำคัญ ในการพัฒนาผู้เรียนตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ จากข้อมูลพบว่าผู้ที่รับผิดชอบห้องสมุดหรือเจ้าหน้าที่ห้องสมุดกลุ่มโรงเรียนบ้านท่าสาป ส่วนใหญ่เป็นครูผู้สอนที่ไม่ได้สำเร็จการศึกษาด้านบรรณารักษศาสตร์ นอกจากนั้นครูต้องรับผิดชอบงานหลายด้าน ทำให้ไม่มีเวลาให้บริการและจัดกิจกรรมห้องสมุด อีกทั้งมีการปรับเปลี่ยนเจ้าหน้าที่ห้องสมุดบ่อยครั้ง ส่งผลให้ห้องสมุดโรงเรียนไม่มีประสิทธิภาพตามเป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งแนวทางการแก้ปัญหาดังกล่าวคือ การจัดหาบรรณารักษ์ การจัดอบรมให้ความรู้แก่เจ้าหน้าที่ห้องสมุดเกี่ยวกับการบริหารจัดการห้องสมุดโรงเรียน และจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้มีชีวิตทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำเสนอแนวทางการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้มีชีวิตกลุ่มโรงเรียนบ้านท่าสาป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ข้อมูลที่ได้จะเป็นประโยชน์และเป็นแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียนกลุ่มโรงเรียนบ้านท่าสาป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา เพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ด้วยประสบการณ์จริงเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

สถานการณ์ที่เป็นอยู่เดิม

โรงเรียนบ้านท่าสาป ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ตำบลท่าสาป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายะลา เขต 1 เป็นโรงเรียนขนาดกลาง มีครู 31 คน นักเรียน 378 คน และมีเจ้าหน้าที่ห้องสมุด 2 คน เปิดสอนช่วงชั้นที่ 1 ถึงช่วงชั้นที่ 3 มี

พื้นที่ประมาณ 7 ไร่ มีอาคารเรียน 3 หลัง เป็นอาคารเรียนแบบ 107 สปข.105/29 จำนวน 2 หลัง รวม 19 ห้องเรียน และขนาดห้องเรียน 6 x 9 ตารางเมตร และอาคาร ป.1 ก เดิม จำนวน 1 หลัง ต่อมาได้ปรับเป็นอาคารห้องสมุดปรับปรุงเพื่อป้องกันน้ำท่วม ขนาดพื้นที่ห้องสมุด 6 x 9 ตารางเมตร และมีพื้นที่ด้านหน้าขนาด 78 ตารางเมตร มีหนังสือ 700 เล่ม สภาพหนังสือโดยรวมมีลักษณะเก่ากลางใหม่และไม่เพียงพอต่อการให้บริการ มีคอมพิวเตอร์สำหรับสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต จำนวน 3 เครื่อง ในแต่ละปีได้รับงบประมาณเพื่อพัฒนาห้องสมุด ประมาณ 30,000 บาท การเข้าใช้ห้องสมุดเฉลี่ยต่อเดือน คือ นักเรียน 280 คน ครู 20 คน และผู้ปกครอง/ประชาชนทั่วไป 10 คน การให้บริการห้องสมุดเพื่อจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมสาระต่างๆ การจัดกิจกรรมห้องสมุด ได้แก่ รักการอ่าน ตอบปัญหา ประกวดคัดลายมือ และการจัดทำหนังสือเล่มเล็ก สำหรับกิจกรรมห้องสมุดที่มีการใช้บริการมากที่สุด ได้แก่ รักการอ่าน และตอบปัญหา

โรงเรียนบ้านสาคร ตั้งอยู่หมู่ที่ 6 ตำบลท่าสาป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายะลา เขต 1 เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก มีครู 18 คน นักเรียนทั้งหมด 58 คน และมีเจ้าหน้าที่ห้องสมุด 1 คน เปิดสอนช่วงชั้นที่ 1 ถึงช่วงชั้นที่ 2 มีพื้นที่ประมาณ 2 ไร่ มีอาคารเรียน 2 หลัง เป็นอาคารเรียนแบบ สปข.102/26 และ สมบ.สปข.105/29 รวม 8 ห้องเรียน ห้องสมุดตั้งอยู่ในอาคารเรียนชั้น 2 ขนาดพื้นที่ห้องสมุด 6 x 9 ตารางเมตร มีหนังสือ 150 เล่ม สภาพโดยรวมค่อนข้างเก่าและไม่เพียงพอต่อการให้บริการ ไม่มีระบบอินเทอร์เน็ตภายในห้องสมุด การเข้าใช้ห้องสมุดเฉลี่ยต่อเดือน คือ นักเรียน 28 คน ครู 15 คน และผู้ปกครอง/ประชาชนทั่วไป 25 คน ในแต่ละปีได้รับงบประมาณเพื่อพัฒนาห้องสมุด ประมาณ 15,000 บาท การใช้บริการห้องสมุดเพื่อจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมห้องสมุด ได้แก่ กิจกรรมภาษาไทยวันละคำ และว่างทุกงานอ่านทุกคน เสียงตามสาย วิทยาศาสตร์น่ารู้ และห้องสมุดเคลื่อนที่ เป็นต้น สำหรับกิจกรรมห้องสมุดที่มีการใช้บริการมากที่สุด ได้แก่ เสียงตามสาย วิทยาศาสตร์น่ารู้ และห้องสมุดเคลื่อนที่

โรงเรียนบ้านลุมุด (บุญชอบ สาครินทร์) ตั้งอยู่เลขที่ 3 ตำบลท่าสาป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายะลา เขต 1 เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก มีพื้นที่ประมาณ 1 ไร่ มีครู 15 คน นักเรียน 109 คน และเจ้าหน้าที่ห้องสมุด 1 คน เปิดสอนช่วงชั้นอนุบาลถึงช่วงชั้นที่ 2 มีอาคารเรียน 2 หลัง เป็นอาคารเรียน สปข.105/29 และอาคาร ป.1 รวม 8 ห้องเรียน ขนาดห้องเรียน 6 x 9 ตารางเมตร ห้องสมุดโรงเรียนบ้านลุมุด ตั้งอยู่ชั้นบนของอาคารเรียน ขนาดพื้นที่ห้องสมุด 6 x 9 ตารางเมตร มีหนังสือประมาณ 1,000 เล่ม ลักษณะเก่ากลางใหม่ มีคอมพิวเตอร์ภายในห้องสมุด 1 เครื่อง แต่ไม่สามารถเข้าถึงระบบอินเทอร์เน็ต

ภายในห้องสมุด ในแต่ละปีได้รับงบประมาณเพื่อพัฒนาห้องสมุด ประมาณ 5,000 บาท การเข้าใช้ห้องสมุดเฉลี่ยต่อเดือน คือ นักเรียน 40 คน และครู 5 คน การใช้ห้องสมุดเพื่อจัดกิจกรรม การเรียนการสอน การจัดกิจกรรมห้องสมุด ได้แก่ วางพู่กัน อ่านทุกคน ห้องสมุดเคลื่อนที่ และเสียงตามสาย เป็นต้น สำหรับ กิจกรรมห้องสมุดที่มีการใช้บริการมากที่สุด คือ กิจกรรมห้องสมุด เคลื่อนที่ สภาพเดิมของห้องสมุดโรงเรียนทั้ง 3 แห่ง ก่อนเข้าร่วม โครงการ ดังภาพที่ 1 – ภาพที่ 3

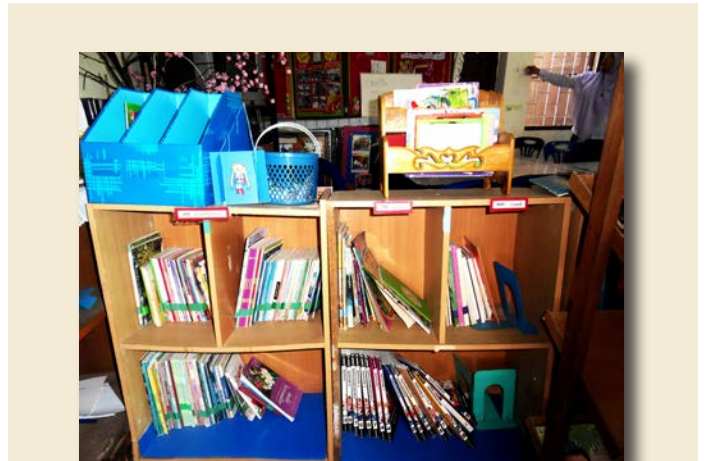
กระบวนการที่ใช้ในการเปลี่ยนแปลง และการยอมรับของชุมชนเป้าหมาย

ห้องสมุดคือแหล่งเรียนรู้ที่เป็นชุมชนทรัพยากรทางปัญญาในสถาน ศึกษาและเปรียบเสมือนเส้นเลือดใหญ่ที่จะช่วยหล่อเลี้ยงร่างกาย ให้มีสุขภาพที่สมบูรณ์และแข็งแรง ผู้วิจัยได้เล็งเห็นความสำคัญใน การพัฒนาห้องสมุดกลุ่มโรงเรียนบ้านท่าสาปที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย ให้เป็นแหล่งเรียนรู้มีชีวิต เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและการ ยอมรับของชุมชนเป้าหมาย ซึ่งจะส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาและ คุณภาพของผู้เรียนตามแนวคิดการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย ผู้บริหาร จำนวน 3 คน หัวหน้าฝ่ายวิชาการ จำนวน 3 คน เจ้าหน้าที่ห้องสมุด จำนวน 3 คน ครูพี่เลี้ยงเด็กที่มีความ ต้องการพิเศษ จำนวน 3 คน และนักเรียน จำนวน 30 คน รวม ทั้งสิ้น 42 คน โดยใช้กระบวนการแบบมีส่วนร่วม 4 กระบวนการ ประกอบด้วย 1) การวิเคราะห์ปัญหา 2) การวางแผนแก้ไขปัญหา 3) การดำเนินการตามแผน และ 4) การประเมินผล ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา

ผู้วิจัยศึกษาสภาพปัจจุบันของห้องสมุด ซึ่งเป็นแหล่ง เรียนรู้ในโรงเรียนทั้ง 3 แห่ง ด้วยการศึกษาค้นคว้าเอกสารข้อมูล โรงเรียนในเบื้องต้น จากนั้นวิเคราะห์สภาพปัญหาของการบริหาร จัดการแหล่งเรียนรู้มีชีวิตกลุ่มโรงเรียนบ้านท่าสาป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา จากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ประกอบด้วย ผู้บริหาร นักเรียน เจ้าหน้าที่ห้องสมุด และครูพี่เลี้ยงเด็กที่มีความต้องการพิเศษ โดย ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการ พัฒนาห้องสมุดด้วยการประชุมและสนทนากลุ่มย่อย ณ ห้องประชุม โรงเรียนบ้านสาคร ตำบลท่าสาป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ระหว่าง วันที่ 9-11 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2559 ดังภาพที่ 4 – ภาพที่ 6 โดยแบ่ง กลุ่มเป้าหมายเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1.1) **กลุ่มผู้บริหาร** ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียนทั้ง 3 โรงเรียนด้วยการสัมภาษณ์ พบว่าผู้บริหารทุกคนเห็นความสำคัญ

ภาพที่ 1 สภาพบรรยากาศก่อนปรับปรุงของห้องสมุดโรงเรียนบ้านท่าสาป

ภาพที่ 2 สภาพบรรยากาศก่อนปรับปรุงของห้องสมุดโรงเรียนบ้านสาคร

ภาพที่ 3 สภาพบรรยากาศก่อนปรับปรุงของห้องสมุดโรงเรียนบ้านลิ้ม (บุญชอบ สาครินทร์)

ภาพที่ 4 สัมภาษณ์ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านสาโค

ภาพที่ 5 สนทนากลุ่มย่อยครูกลุ่มโรงเรียนบ้านท่าสาป

ภาพที่ 6 สนทนากลุ่มย่อยนักเรียนกลุ่มโรงเรียนบ้านท่าสาป

ของแหล่งเรียนรู้โดยเฉพาะห้องสมุดโรงเรียน ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้พื้นฐานที่สำคัญของโรงเรียนในการศึกษาค้นคว้า พัฒนาค้นเอง สร้างนิสัยรักการอ่าน และช่วยให้นักเรียนใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ผู้บริหารโรงเรียนจึงให้ความสำคัญและสนับสนุนด้านงบประมาณในการพัฒนาห้องสมุดเป็นประจำทุกปี เพราะสภาพของห้องสมุดโรงเรียนจะสะท้อนให้เห็นถึงคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนนั้นๆ

1.2) กลุ่มผู้ดำเนินงานห้องสมุด ได้แก่ หัวหน้าฝ่ายวิชาการ จำนวน 3 คน เจ้าหน้าที่ห้องสมุด จำนวน 3 คน และครูพี่เลี้ยงเด็กที่มีความต้องการพิเศษ จำนวน 3 คน รวม 9 คน โดยการสนทนากลุ่ม ผลการสนทนากลุ่มย่อยมีดังนี้

ห้องสมุดโรงเรียนบ้านท่าสาปมีปัญหาคือเจ้าหน้าที่ห้องสมุดขาดความรู้ด้านการจัดระบบหมวดหมู่หนังสือ ไม่มีเวลาในการจัดกิจกรรมห้องสมุด ต้องการให้มีการจัดอบรมครู/เจ้าหน้าที่ห้องสมุดเกี่ยวกับทักษะการให้บริการห้องสมุดเพิ่มเติม ต้องการเพิ่มเติมหนังสือให้เพียงพอกับจำนวนนักเรียน ต้องการคอมพิวเตอร์และเครื่องมือหรือเทคโนโลยีสมัยใหม่สำหรับสืบค้นข้อมูล

ห้องสมุดโรงเรียนบ้านสาโคมีปัญหา คือ การจัดระบบหนังสือ เจ้าหน้าที่ห้องสมุดขาดความรู้ด้านการจัดระบบห้องสมุด และต้องสอนวิชาต่างๆ ทำให้ไม่มีเวลาจัดกิจกรรมและพัฒนาห้องสมุด สถานที่ไม่อำนวยในการจัดกิจกรรมห้องสมุดเนื่องจากอยู่ชั้นบน ต้องการให้อบรมครู/เจ้าหน้าที่ห้องสมุดเกี่ยวกับระบบคิว เพราะเจ้าหน้าที่ห้องสมุดไม่ได้สำเร็จการศึกษาด้านบรรณารักษศาสตร์

ห้องสมุดโรงเรียนบ้านลิ้มุด (บุญชอบ สาครินทร์) มีปัญหา คือ เจ้าหน้าที่ห้องสมุดขาดความรู้ด้านการจัดระบบหมวดหมู่หนังสือ และไม่ได้อยู่ประจำห้องสมุดเนื่องจากมีชั่วโมงสอนจำนวนมาก ไม่มีคอมพิวเตอร์สำหรับให้นักเรียนสืบค้นข้อมูล ต้องการให้มีการพัฒนาเจ้าหน้าที่ห้องสมุดและนักเรียนช่วยงานห้องสมุดเกี่ยวกับทักษะการปฏิบัติงานในห้องสมุดและการจัดกิจกรรมปลูกฝังนิสัยรักการอ่าน และต้องการศึกษาดูงานห้องสมุดโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาห้องสมุด

1.3) กลุ่มผู้ใช้บริการ ได้แก่ นักเรียน 30 คน พบว่านักเรียนต้องการให้เพิ่มหนังสือนิทาน ต้องการห้องสมุดขนาดใหญ่ที่มีเครื่องปรับอากาศและจัดกิจกรรมทุกวัน ต้องการคอมพิวเตอร์สำหรับสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต และต้องการให้จัดทัศนศึกษาแหล่งเรียนรู้นอกสถานที่

2) กระบวนการมีส่วนร่วมในการวางแผนแก้ไขปัญหา

หลังจากทราบปัญหาและความต้องการของกลุ่มผู้บริหาร ผู้ดำเนินงานห้องสมุด และผู้ใช้บริการ ผู้วิจัยได้เชิญผู้บริหาร หัวหน้าฝ่ายวิชาการ เจ้าหน้าที่ห้องสมุด และครูพี่เลี้ยงเด็กที่มีความต้องการพิเศษ รวม 12 คน และตัวแทนนักเรียน 9 คน เพื่อประชุมวางแผนแก้ไขปัญหาการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้มีชีวิต

กลุ่มโรงเรียนบ้านท่าสาป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา โดยประชุมวางแผนร่วมกัน 3 ครั้ง ณ ห้องประชุมโรงเรียนบ้านท่าสาป ห้องประชุมโรงเรียนบ้านสาคอก และศูนย์ศึกษาการพัฒนาครูและการพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา ระหว่างวันที่ 10 กุมภาพันธ์ - 30 มีนาคม พ.ศ. 2559 ดังภาพที่ 7 ได้ข้อสรุปร่วมกันในการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้มีชีวิตกลุ่มโรงเรียนบ้านท่าสาป ประกอบด้วย 1) การส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน 2) การส่งเสริมการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ภายนอกโรงเรียน และ 3) การติดตามประเมินผลการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้มีชีวิต โดยมีเป้าหมายเพื่อการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้มีชีวิตกลุ่มโรงเรียนบ้านท่าสาป ด้วยการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน และแนวทางการจัดกิจกรรมเสริมสร้างนิสัยใฝ่เรียนรู้ของนักเรียนทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน

3) กระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินการตามแผน

ผู้วิจัยได้จัดให้มีการดำเนินการตามแผนที่กำหนดไว้ในช่วงแรก 2 กิจกรรม ได้แก่ การพัฒนาสภาพแหล่งเรียนรู้มีชีวิตกลุ่มโรงเรียนบ้านท่าสาป และการศึกษาเส้นทางแหล่งเรียนรู้ภายในมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา ดังนี้

3.1) การพัฒนาสภาพแหล่งเรียนรู้มีชีวิตกลุ่มโรงเรียนบ้านท่าสาป ระหว่างวันที่ 10 กุมภาพันธ์ - 30 มีนาคม พ.ศ. 2559 เป้าหมายของกิจกรรมนี้คือ ผู้บริหาร ครู และนักเรียนมีส่วนร่วมกันจัดห้องสมุดโรงเรียนให้เป็นแหล่งเรียนรู้มีชีวิตเพื่อใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอน ศึกษาค้นคว้า และใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ลักษณะการดำเนินการ คือ การอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดสภาพห้องสมุดมีชีวิตตามบริบทที่เหมาะสมของแต่ละโรงเรียนและการจัดกิจกรรมเสริมสร้างนิสัยใฝ่เรียนรู้ของนักเรียนทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน จากนั้นเจ้าหน้าที่ห้องสมุดและนักเรียนช่วยงานห้องสมุดร่วมกันจัดห้องสมุด ดังภาพที่ 8 - ภาพที่ 11

3.2) การศึกษาเส้นทางแหล่งเรียนรู้ภายในมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา การศึกษาแหล่งเรียนรู้ภายนอกโรงเรียนในวันที่ 11 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2559 จำนวน 3 แห่ง ประกอบด้วย 1) ศูนย์ศึกษาการพัฒนาครูและการพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ 2) ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม และ 3) ศูนย์บรรณสารสนเทศ สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการของนักเรียนที่ต้องการทัศนศึกษาแหล่งเรียนรู้นอกสถานที่ เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกกระบวนการคิด ฝึกปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน การเขียน และเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เป็นการฝึกทักษะการจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้ในชีวิตประจำวันได้

การดำเนินการตามแผนการศึกษาแหล่งเรียนรู้ภายในมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา มีนักเรียนกลุ่มโรงเรียนบ้านท่าสาปเข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 30 คน โรงเรียนละ 10 คน (นักเรียนช่วยงานห้องสมุด 6 คน และนักเรียนทั่วไป 4 คน) แบ่งกลุ่มนักเรียนเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มละ 15 คน เพื่อศึกษาแหล่งเรียนรู้เส้นทางศูนย์ศึกษาการพัฒนาครูและการพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม และศูนย์บรรณสารสนเทศ สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยมีนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏ

ภาพที่ 7 การมีส่วนร่วมประชุมวางแผนบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้มีชีวิตกลุ่มโรงเรียนบ้านท่าสาป

ภาพที่ 8 การดำเนินการอบรมให้ความรู้และการมีส่วนร่วมจัดห้องสมุดโรงเรียนกลุ่มโรงเรียนบ้านท่าสาป

ภาพที่ 9 บรรยากาศห้องสมุดหลังปรับปรุงของห้องสมุดโรงเรียนบ้านท่าสาป

ภาพที่ 10 บรรยากาศห้องสมุดหลังปรับปรุงของห้องสมุดโรงเรียนบ้านสาคอ

ภาพที่ 11 บรรยากาศห้องสมุดหลังปรับปรุงของห้องสมุดโรงเรียนบ้านลิ้มุด (บุญชอบ สาครินทร์)

ยะลา สาขาวิชาการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ชั้นปีที่ 2 จำนวน 62 คน ทำหน้าที่รับผิดชอบดูแลนักเรียนขณะศึกษาแหล่งเรียนรู้และจัดกิจกรรมประจำวันของแต่ละแหล่งเรียนรู้ ดังภาพที่ 12 – ภาพที่ 15 ผลการศึกษาเส้นทางแหล่งเรียนรู้ภายในมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา พบว่า นักเรียนทุกคนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือกิจกรรมการเรียนรู้ รองลงมา ได้แก่ การดูแลเอาใจใส่ของนักศึกษา และสถานที่แหล่งเรียนรู้ สำหรับข้อเสนอแนะคือ ต้องการให้มีการจัดกิจกรรมลักษณะนี้อีกในครั้งต่อไป

4) กระบวนการมีส่วนร่วมในการประเมินผล

การประเมินผลการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้มีชีวิตกลุ่มโรงเรียนบ้านท่าสาป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ระหว่างวันที่

15- 30 มีนาคม พ.ศ. 2559 ผู้วิจัยจัดให้มีการประเมินติดตาม 2 แนวทาง ได้แก่ 1) ศึกษาความพึงพอใจการเข้าร่วมโครงการ โดยใช้แบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถาม จำนวน 42 คน ประกอบด้วย ผู้บริหาร 3 คน หัวหน้าฝ่ายวิชาการ 3 คน เจ้าหน้าที่ห้องสมุด 3 คน ครูพี่เลี้ยงเด็กที่มีความต้องการพิเศษ 3 คน และนักเรียน 30 คน ของกลุ่มโรงเรียนบ้านท่าสาป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา พบว่าโดยภาพรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 91.40 ความพึงพอใจด้านวิทยากรผู้ให้ความรู้มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ด้านคุณภาพการให้ความรู้ และด้านกระบวนการ ตามลำดับ และ 2) ศึกษาผลการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้มีชีวิต ได้แก่ (1) การสัมภาษณ์และการพูดคุยกับผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ห้องสมุด ครูพี่เลี้ยงเด็กที่มีความต้องการพิเศษ และนักเรียน เกี่ยวกับแนวทางการบูรณาการโครงการหรือกิจกรรมอื่นๆ (2) การประชุมและสนทนากลุ่มย่อยกับผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ห้องสมุด นักเรียนช่วยงานห้องสมุด และนักเรียนผู้ใช้บริการห้องสมุด และ (3) การสัมภาษณ์นักเรียนขณะใช้บริการห้องสมุด ผลการศึกษาโดยภาพรวมพบว่า ทุกคนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ผู้บริหาร

ภาพที่ 13 กิจกรรมการศึกษาแหล่งเรียนรู้ภายในมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

ภาพที่ 14 การศึกษาแหล่งเรียนรู้ศูนย์ศึกษาการพัฒนาครูและการพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้

ภาพที่ 12 การดำเนินการตามแผนการศึกษาแหล่งเรียนรู้ภายนอกโรงเรียน

ภาพที่ 15 การศึกษาแหล่งเรียนรู้ศูนย์บรรณสารสนเทศ สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ

ยินดีสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาห้องสมุดเพิ่มมากขึ้น เพราะเห็นการเปลี่ยนแปลงสภาพบรรยากาศในห้องสมุดอย่างชัดเจน มีการให้บริการและเข้าร่วมกิจกรรมห้องสมุดเพิ่มมากขึ้น ตลอดจนนักเรียนเกิดพฤติกรรมการเรียนรู้และมีพัฒนาการดีขึ้น

นอกจากนั้นผลจากการเข้าร่วมกิจกรรมทำให้ผู้บริหารโรงเรียนบางแห่งเกิดแนวคิดการสร้างแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนเพิ่มเติม ได้แก่ ลานกิจกรรมวาดภาพบนฝาผนังอาคาร และลานพัฒนาหนังสือเล่มเล็ก เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ผู้บริหารต้องการให้ดำเนินการสร้างเครือข่ายห้องสมุดมีชีวิตอย่างต่อเนื่อง ส่วนเจ้าหน้าที่ห้องสมุดต้องการอบรมความรู้เกี่ยวกับการจัดระบบหมวดหมู่หนังสือและการจัดกิจกรรมเสริมสร้างนิสัยรักการอ่าน นอกจากนี้บางคนต้องการลดภาระงานอื่นเพื่อให้มีเวลาพัฒนาห้องสมุดและให้บริการห้องสมุดได้ทุกวัน ต้องการให้ครูในโรงเรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนาห้องสมุด นำนักเรียนเข้าไปใช้บริการห้องสมุดตามตารางเวลาที่กำหนดไว้ และให้นักเรียนเข้าไปช่วยจัดกิจกรรมห้องสมุด ส่วนหัวหน้าฝ่ายวิชาการและครูพี่เลี้ยงเด็กที่มีความต้องการพิเศษต้องการความรู้เกี่ยวกับการบูรณาการกิจกรรมห้องสมุดกับการจัดการเรียนการสอนในกลุ่มสาระต่างๆ ส่วนนักเรียนต้องการให้จัดกิจกรรมทัศนศึกษาแหล่งเรียนรู้ภายนอกอย่างน้อยภาคเรียนละครั้ง และจากการสังเกตพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ที่เข้าร่วมกิจกรรมมีพฤติกรรมในทางสร้างสรรค์ ได้แก่ ความมั่นใจในตนเองเพิ่มขึ้น กล้าแสดงออก และตอบคำถามได้คล่องแคล่วมากขึ้น การดำเนินงานกระบวนการมีส่วนร่วมประเมินผลการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้มีชีวิตของกลุ่มโรงเรียนบ้านท่าสาป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ดังภาพที่ 16 – ภาพที่ 18

ความรู้หรือความเชี่ยวชาญที่ใช้

1) การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้

แหล่งเรียนรู้ หมายถึง แหล่งหรือที่รวม สถานที่หรือศูนย์รวมที่ประกอบด้วย ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ และกิจกรรมที่มีกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งกำหนดเวลาเรียนยืดหยุ่นและสอดคล้องกับความต้องการและความพร้อมของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ไม่จำเป็นต้องมีรูปแบบเดียวกับการประเมินผลในชั้นเรียน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545) แหล่งเรียนรู้แบ่งเป็น

ภาพที่ 16 การประเมินติดตามการดำเนินงานพัฒนาแหล่งเรียนรู้มีชีวิตของเจ้าหน้าที่ห้องสมุด ณ ห้องสมุดโรงเรียนบ้านท่าสาป

ภาพที่ 17 การสนทนากลุ่มย่อยตัวแทนนักเรียนเพื่อติดตามการดำเนินงานพัฒนาแหล่งเรียนรู้มีชีวิต ณ ห้องประชุมโรงเรียนบ้านสาโค

ภาพที่ 18 การติดตามการให้บริการแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน ณ ห้องสมุดโรงเรียนบ้านลิมุด (บุญชอบ สาครินทร์)

แหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียน ได้แก่ ห้องสมุดโรงเรียน และแหล่งเรียนรู้ภายนอกโรงเรียน ได้แก่ ภูมิปัญญาชาวบ้าน สื่อสารมวลชน และเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน เช่น ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน และแหล่งความรู้ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เป็นต้น (เนาวรัตน์ ลิขิตวันเศรษฐ อ่างถึงใน สรวงพร กุศลส่ง และคณะ, 2554) ดังนั้นการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้มีชีวิต จึงหมายถึง กระบวนการจัดการแหล่งข้อมูล ข่าวสาร สารสนเทศ และประสบการณ์ที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้บริการ เพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ และนิสัยรักการอ่านอย่างยั่งยืนสำหรับทุกเพศทุกวัยด้วยบรรยากาศที่มีชีวิตชีวา มีการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการเรียนรู้ สามารถเข้าถึงสารสนเทศได้อย่างรวดเร็ว มีบริการและกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน และการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

แนวทางการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ (หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา อ่างถึงใน คำ วงศ์เทพ, 2554) ประกอบด้วย 1) การบริหารแหล่งเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ ด้วยวงจรควบคุมคุณภาพ PDCA ซึ่งประกอบด้วย (1) การวางแผน ได้แก่ ตั้งคณะกรรมการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ กำหนดยุทธศาสตร์ วัตถุประสงค์ และเป้าหมาย จัดประชุมบุคลากรเพื่อสร้างความตระหนักและร่วมกันวางแผน และจัดทำแผนงานโครงการ (2) การดำเนินงานตามแผน ได้แก่ พัฒนาบุคลากร จัดการทรัพยากร อุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวก สนับสนุนดำเนินการจัดการแหล่งเรียนรู้ และนิเทศกำกับติดตาม (3) การตรวจสอบความร่วมมือในการพัฒนา ได้แก่ วางกรอบการประเมิน ประเมินผล สรุปผลและจัดทำรายงาน และ (4) การปรับปรุง ได้แก่ นำข้อมูลมาปรับปรุงพัฒนา 2) การจัดแหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพต้องสอดคล้องกับหลักสูตรการเรียนการสอน เพื่อร่วมสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่หลากหลายให้แก่ผู้เรียน ความร่วมมือของบุคลากรทุกฝ่ายในโรงเรียนและชุมชนจึงเป็นสิ่งสำคัญในการจัดแหล่งเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพ โรงเรียนจัดระบบเครือข่ายได้หลายรูปแบบตามสภาพและลักษณะความพร้อมของโรงเรียน ได้แก่ เครือข่ายและแหล่งการเรียนรู้ระหว่างบุคลากรภายในโรงเรียน โรงเรียนกับโรงเรียน โรงเรียนกับบ้าน และโรงเรียนกับชุมชน และ 3) การใช้แหล่งเรียนรู้นอกโรงเรียนหรือแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้สำคัญในการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้แก่ บ้าน ชุมชน และศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน แนวปฏิบัติการใช้แหล่งเรียนรู้ภายนอกโรงเรียน ได้แก่ การวางแผนการใช้แหล่งเรียนรู้ การเตรียมเอกสารประกอบการเรียนการสอนตามหลักสูตรของโรงเรียนและการจัดทำสารสนเทศแหล่งเรียนรู้ทั้งในระดับโรงเรียนและระดับท้องถิ่น โดยมีขั้นตอนดังนี้ คือ (1) การเตรียมการ มีการประชุมชี้แจง ทำความเข้าใจรายละเอียดของแผนงาน รายละเอียดการดำเนินงาน เอกสารประกอบการศึกษาและเตรียมอาหาร พาหนะ และสถานที่ (2) การประสานงาน ติดต่อ

หน่วยงาน องค์กร หรือผู้รับผิดชอบแหล่งเรียนรู้ ติดต่อวิทยากรและประสานงานกับครูผู้สอนรายวิชาต่างๆ เพื่อจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่สามารถนำมาบูรณาการได้ (3) การปฐมนิเทศผู้เรียนเกี่ยวกับวิธีการใช้ ระเบียบ มารยาทและข้อปฏิบัติในการใช้แหล่งเรียนรู้ กำหนดให้ผู้เรียนบันทึก สรุปรายงานผลการใช้แหล่งเรียนรู้ และการดำเนินการตามแผนที่กำหนด และ (4) การประเมินผลและสรุป ด้วยการให้ผู้เรียนเขียนรายงานการใช้แหล่งเรียนรู้ การช่วยดูแลรักษาและประเมินผลการใช้แหล่งเรียนรู้ ซึ่งอาจมีการประเมิน 3 ลักษณะ ได้แก่ การประเมินก่อน ระหว่าง และหลังการใช้แหล่งเรียนรู้ สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผลการใช้แหล่งเรียนรู้ ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต หรือวิธีการอื่นๆที่เหมาะสม

แนวทางการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ตามหลักการตามแนวพระราชดำริของในหลวงรัชกาลที่ 9 คือ บัณฑิต 3 ชั้น สู่ความสำเร็จอย่างยั่งยืน ได้แก่ การเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา (พยุ่ง ใบแย้ม และคณะ, 2558) โดยเริ่มจากการเข้าใจ ซึ่งเริ่มจากการศึกษาข้อมูลทุกมิติของแหล่งเรียนรู้และรวบรวมองค์ความรู้อย่างครบถ้วนอย่างเป็นระบบ สำหรับการเข้าถึงเป็นเรื่องของการสื่อสารและสร้างความเข้าใจและความมั่นใจกับชุมชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ประกอบด้วย ผู้บริหาร หัวหน้าฝ่ายวิชาการ เจ้าหน้าที่ห้องสมุด ครูพี่เลี้ยงเด็กที่มีความต้องการพิเศษ และนักเรียนกลุ่มโรงเรียนบ้านท่าสาป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ในการร่วมวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการเกี่ยวกับการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้มีชีวิต และพัฒนาแหล่งเรียนรู้มีชีวิตด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม ส่วนการพัฒนาเป็นเรื่องของการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพแหล่งเรียนรู้ เป็นการสร้าง ออกแบบกิจกรรม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ รวมทั้งการให้คำแนะนำตลอดจนการติดตาม สนับสนุน และประเมินผล ผลการศึกษาพบว่า การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้มีชีวิตเป็นภารกิจสำคัญที่โรงเรียนควรดำเนินการเป็นลำดับต้นๆ ซึ่งจำเป็นต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหารจัดการให้เกิดเป็นรูปธรรม เพราะกระบวนการที่เกิดจากการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ ก่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้และการเรียนรู้ตลอดชีวิตทั้งภายในและภายนอกโรงเรียนในสังคมยุคโลกาภิวัตน์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นพลวัต

2) กระบวนการมีส่วนร่วม

การร่วมกันโดยความสมัครใจในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมลงมือปฏิบัติ และร่วมประเมินผล การวิจัยครั้งนี้ใช้กระบวนการแบบมีส่วนร่วม 4 กระบวนการ ประกอบด้วย 1) การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผน แก้ไขปัญหา 3) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการตามแผน และ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล อนึ่ง สิ่งสำคัญอันดับแรกในการดำเนินการ คือ การค้นหาความจริงหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการทำงานเพื่อเข้าสู่กระบวนการร่วมเรียนรู้ ปมเพาะทัศนคติและสร้าง

ประสบการณ์ให้เชื่อมโยงสัมพันธ์กัน นำไปสู่การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมและลงมือสร้างการเปลี่ยนแปลงสังคมไปในทิศทางเดียวกัน (อภิษฐา ทองสะอาด, 2562) นอกจากนี้ การระดมความคิดจะนำไปสู่การตัดสินใจ ช่วยลดช่องว่างของการสื่อสารในองค์กร และช่วยขจัดปัญหาความขัดแย้งได้ สร้างบรรยากาศที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันทั้งด้านความคิด ความรู้สึกในทุกแง่มุมด้วยการรับฟังกันอย่างลึกซึ้งซึ่งทำให้เกิดการสะท้อนย้อนคิดติดต่อเรื่องราวจากมุมมองบุคคลที่หลากหลายจนบ่มเพาะมาสู่การเห็นคุณค่าเป้าหมายร่วมกันและพร้อมที่จะร่วมมือลงปฏิบัติสร้างสรรค์สิ่งใหม่ให้เกิดผลเป็นจริงร่วมกัน โดยความสำคัญของการบริหารงานแบบมีส่วนร่วม คือ ก่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันในการปฏิบัติงานที่มุ่งหวัง นั่นคือการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้มีชีวิตให้เกิดประสิทธิภาพและตอบสนองความต้องการของผู้ใช้บริการ ส่วนกระบวนการตัดสินใจรองรับพฤติกรรมของบุคคลในองค์กรได้อย่างกว้างขวางและเกิดการยอมรับได้เป็นหลักการของการบริหารที่เป็นผลต่อการดำเนินการเชิงวิเคราะห์ด้วยเหตุผลวิวัฒนาการเพื่อความคิดร่วมกัน (เมตต์ เมตต์การุณจิต, 2553)

สถานการณ์ใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

1) เจ้าหน้าที่ห้องสมุดและนักเรียนช่วยงานห้องสมุด

จากการเยี่ยมชมห้องสมุดและติดตามประเมินผล พบว่าเจ้าหน้าที่ห้องสมุดและนักเรียนช่วยงานห้องสมุดได้จัดสภาพบรรยากาศห้องสมุดอย่างสวยงาม เป็นระเบียบเรียบร้อยเหมาะกับการศึกษาค้นคว้าตามสภาพบริบทของโรงเรียน เจ้าหน้าที่ห้องสมุดได้จัดกิจกรรมเสริมสร้างนิสัยรักการอ่านอย่างหลากหลาย นักเรียนช่วยงานห้องสมุดมีความรับผิดชอบและกระตือรือร้นในการให้บริการ

2) ห้องสมุดมีชีวิต

ผลการจัดสภาพห้องสมุดกลุ่มโรงเรียนบ้านท่าสาป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา พบว่ามีการพัฒนาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงจากเดิม ดังนี้ ห้องสมุดโรงเรียนบ้านท่าสาปจัดเตรียมคอมพิวเตอร์ให้บริการสืบค้นข้อมูลเพิ่มขึ้น 3 เครื่อง ห้องสมุดโรงเรียนบ้านสาอติดตั้งเครื่องปรับอากาศ และห้องสมุดโรงเรียนบ้านลิ้ม (บุญชอบ สาครินทร์) ได้รับงบประมาณจากมูลนิธิหลวงพิธานอำนาญกิจในการจัดซื้อหนังสือและทรัพยากรห้องสมุดเพิ่มมากขึ้น

3) นักเรียน

จากการสังเกต พบว่า นักเรียนเข้าใช้บริการห้องสมุดเพิ่มขึ้น นักเรียนส่วนใหญ่มีความเชื่อมั่น ในตนเองเพิ่มขึ้น กล้าแสดงออกและกระตือรือร้นในการทำกิจกรรมต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน ดังภาพที่ 19 – ภาพที่ 20

4) เด็กที่มีความต้องการพิเศษ

ผลการจัดกิจกรรมบูรณาการกับโครงการห้องสมุดเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ของเด็กที่มีความต้องการพิเศษกลุ่มโรงเรียนบ้านท่าสาป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา เพื่อสร้างสมรรถนะด้านการอ่าน ความรับผิดชอบและการปฏิบัติงานในห้องสมุด เสริมสร้าง

ภาพที่ 19 นักเรียนเกิดความเชื่อมั่น กล้าพูด กล้าแสดงออก กระตือรือร้นในการทำกิจกรรม

ภาพที่ 20 นักเรียนเข้าใช้บริการห้องสมุดเพิ่มขึ้น

พัฒนาทักษะชีวิตและการอยู่ร่วมกันในสังคมกับนักเรียนปกติ จากการสังเกตพบว่า เด็กที่มีความต้องการพิเศษมีบุคลิกภาพดีขึ้น แต่งกายสะอาด มีพฤติกรรมเรียบร้อยเพิ่มขึ้น กล้าพูด กล้าแสดงออก บางคนลดพฤติกรรมก้าวร้าว และตั้งใจทำงานที่ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบในห้องสมุด

5) ครูผู้สอน

จากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มย่อย พบว่าครูผู้สอนได้นำนักเรียนเข้าไปศึกษาค้นคว้าตามตารางการใช้บริการห้องสมุดของแต่ละห้องเรียน และมีส่วนร่วมกับเจ้าหน้าที่ห้องสมุดจัดกิจกรรมเสริมสร้างนิสัยรักการอ่าน

6) ผู้บริหารโรงเรียน

จากการติดตามประเมินผล พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนให้การสนับสนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรมและจัดสภาพบรรยากาศในห้องสมุด ได้แก่ จัดหาเครื่องปรับอากาศเพื่อให้บริการในห้องสมุด จัดหางบประมาณจากภายนอก จัดหาคอมพิวเตอร์สำหรับให้บริการสืบค้นข้อมูล และเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองได้ใช้บริการของห้องสมุดระหว่างรอรับบุตรหลานกลับบ้าน ทำให้ผู้ปกครองนักเรียนเกิดความรู้สึกเชื่อมั่นต่อโรงเรียนในการดูแลบุตรหลานของตนเองเพิ่มมากขึ้น

7) เครือข่ายการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้มีชีวิต

จากการสังเกต พบว่ามีการประชุมระหว่างผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ห้องสมุด ครูผู้สอน และครูพี่เลี้ยงเด็กที่มีความต้องการพิเศษ เพื่อวางแผนทางสร้างเครือข่ายการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้มีชีวิต กลุ่มโรงเรียนบ้านท่าสาป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา โดยผู้บริหารโรงเรียนให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ ดังภาพที่ 21

ภาพที่ 21 เครือข่ายการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้มีชีวิต กลุ่มโรงเรียนบ้านท่าสาป

ผลกระทบและความยั่งยืน ของการเปลี่ยนแปลง

แม้ว่างานวิจัยในครั้งนี้กลุ่มตัวอย่างที่ใช้มีขนาดเล็ก แต่อย่างไรก็ตามกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้มีชีวิตเกี่ยวข้องกับทรัพยากรการเรียนรู้ ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และคุณภาพนักเรียน นั่นคือ แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนและแหล่งเรียนรู้ภายนอกโรงเรียน ผู้วิจัยได้สรุปผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการวิจัยเพื่อพัฒนาให้เกิดความยั่งยืนของการเปลี่ยนแปลงได้ ดังนี้

1) การบูรณาการการจัดกิจกรรมห้องสมุดของเจ้าหน้าที่ห้องสมุดกับการจัดการเรียนการสอนของครู

นอกจากการจัดสภาพห้องสมุดให้สวยงามและเป็นระบบแล้ว เจ้าหน้าที่ห้องสมุดได้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่บูรณาการ

กับกิจกรรมห้องสมุด โดยวางแผนร่วมกับหัวหน้าฝ่ายวิชาการและครูพี่เลี้ยงเด็กที่มีความต้องการพิเศษเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้และทักษะชีวิตให้กับนักเรียนและเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

2) พฤติกรรมใฝ่เรียนรู้และรักการอ่านของนักเรียน

นักเรียนมีนิสัยรักการอ่าน ใช้บริการศึกษาค้นคว้าในห้องสมุดเพิ่มมากขึ้น เข้าใช้บริการห้องสมุดเมื่อมีเวลาว่าง มีส่วนร่วมกับเจ้าหน้าที่ห้องสมุดในการจัดกิจกรรมห้องสมุดในช่วงเที่ยง มีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีและสร้างสรรค์ มีความรับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติงานในห้องสมุด และกระตือรือร้นในการทำกิจกรรมต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน

3) นโยบายการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของผู้บริหาร

ผู้บริหารโรงเรียนนอกจากจะส่งเสริมและสนับสนุนงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ในการพัฒนาห้องสมุดเป็นประจำทุกปีแล้ว ผู้บริหารโรงเรียนบางแห่งเกิดแนวคิดการพัฒนาแหล่งเรียนรู้มีชีวิตในโรงเรียนเพิ่มขึ้น เช่น ลานพัฒนาหนังสือเล่มเล็ก และลานศิลปะ เป็นต้น

4) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของกลุ่มโรงเรียน

การสร้างเครือข่ายในการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้มีชีวิต กลุ่มโรงเรียนบ้านท่าสาป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา เป็นการสร้างความร่วมมือระหว่างผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ห้องสมุด ครูพี่เลี้ยงเด็กที่มีความต้องการพิเศษ และครูผู้สอน อย่งไรก็ตามการดำเนินงานยังอยู่ในระหว่างการพัฒนากระบวนการ จากการประชุมแนวทางการสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายกลุ่มโรงเรียนบ้านท่าสาป มีดังนี้ 1) การวางแผนและกลไกการดำเนินงาน ได้แก่ แต่งตั้งคณะกรรมการ ประชุมกำหนดแนวทางในการพัฒนา และติดตามประเมินผล 2) การสร้างความร่วมมือระหว่างผู้บริหาร หัวหน้าฝ่ายวิชาการ เจ้าหน้าที่ห้องสมุด และครูพี่เลี้ยงเด็กที่มีความต้องการ

พิเศษ ได้แก่ คัดเลือกห้องสมุดโรงเรียนที่มีความพร้อมเพื่อทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงแหล่งเรียนรู้มีชีวิตให้แก่โรงเรียนในเครือข่าย กลุ่มโรงเรียนบ้านท่าสาป และการประชุมวางแผนพัฒนาเกณฑ์การพัฒนาแหล่งเรียนรู้มีชีวิต อยู่ระหว่างการดำเนินการ และ 3) การกำหนดการสร้างเครือข่ายความร่วมมือพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของกลุ่มโรงเรียนให้อยู่ในแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของทุกโรงเรียนในกลุ่มโรงเรียนบ้านท่าสาป เพื่อให้การดำเนินการต่อเนื่องและมีงบประมาณสนับสนุนในการบริหารจัดการ

ข้อเสนอแนะ

1) ผู้บริหารโรงเรียนควรจัดหาบรรณารักษ์ที่สำเร็จการศึกษาด้านบรรณารักษศาสตร์ในการปฏิบัติงานห้องสมุดโดยตรง ควรลดภาระงานอื่นๆ เพื่อให้บรรณารักษ์หรือเจ้าหน้าที่ห้องสมุดมีเวลาพัฒนาห้องสมุด ให้บริการห้องสมุด และจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านช่วงเที่ยงของทุกวัน

2) ผู้บริหารโรงเรียนควรขอความร่วมมือในการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานต่าง ๆ ในชุมชน เช่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น มูลนิธิ และผู้ปกครองนักเรียน เป็นต้น

กิตติกรรมประกาศ

การดำเนินงานวิจัยครั้งนี้เป็นผลจากการดำเนินงานโครงการบริการวิชาการ “การบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้ที่มีชีวิต ตามแนวคิดการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21” โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา ตลอดจนได้รับความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้อำนวยการโรงเรียน เจ้าหน้าที่ห้องสมุด หัวหน้าฝ่ายวิชาการ ครูพี่เลี้ยงเด็กที่มีความต้องการพิเศษ และนักเรียน กลุ่มโรงเรียนบ้านท่าสาปทั้ง 3 แห่ง คือ โรงเรียนบ้านท่าสาป โรงเรียนบ้านสาคอก และโรงเรียนบ้านลิมุด (บุญชอบ สาครินทร์) จนการดำเนินงานสำเร็จลุล่วงอย่างมีคุณภาพ

บรรณานุกรม

- คำ วงศ์เทพ. (2554). การศึกษาการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนในอำเภอแม่ลาน้อย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, คณะครุศาสตร์, สาขาการบริหารการศึกษา.
- นิภา แยมวจิ. (2552). การใช้ประโยชน์จากแหล่งการเรียนรู้ในสถานศึกษา. สืบค้นเมื่อ 7 มิถุนายน 2562, จาก <https://www.myfirst brain.com/>.
- พญูญ ไบแย้ม, พนม พงษ์ไพบูลย์, และ กรณ์ยพล วิวรรธมมงคล. (2558). การพัฒนารูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นที่เหมาะสมเพื่อการจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษา. *วารสารสารสนเทศ*, 14(1), 23-43.
- มนัสpong ศรีทอง. (2549). การพัฒนาห้องสมุดโรงเรียนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีชีวิต. สืบค้นเมื่อ 9 มิถุนายน 2562, จาก <http://elibrary.nfe.go.th/eliblife.php>.
- เมตต์ เมตต์การุณจิต. (2553). *การบริหารจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม: ประชาชน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและราชการ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: บัคพอยท์.
- วิจารณ์ พานิช. (2558). *การเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง*. กรุงเทพฯ: เอส.อาร์.พรินต์ติ้ง แมสโปรดักส์.
- ศุภชัย โชติกิจวิหาญ. (2562). แนวคิดการปฏิรูปการศึกษา ในศตวรรษที่ 21. สืบค้นเมื่อ 18 กรกฎาคม 2562, จาก <https://sites.google.com/site/edtechthaksin/naewkhid-kar-ptirup-kar-suksa-ni-stwrrs-thi-21-changing-education-paradigms>.
- สรวงพร กุศลสง และคณะ. (2554). *โครงการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ธรรมชาติเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของเด็กปฐมวัย (รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์)*. เพชรบูรณ์: มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายะลา เขต 1. (2562). *นโยบายการพัฒนาการศึกษา*. สืบค้นเมื่อ 26 มิถุนายน 2562, จาก <http://www.yala1.go.th/web/index.php/form-download?id=82>.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2549). *แนวปฏิบัติการจัดการศึกษาของสถานศึกษานิเทศก์ในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). *กระบวนการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและธรรมชาติ*. กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิชย์.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2553). *แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2555-2559*. กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.
- อภิษฎา ทองสอาด. (2562). การตระหนักของชุมชนถึงคุณค่าเมืองเก่าสงขลาสู่เยาวชนผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม. *วารสารวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่*, 11(1), 1-21.